

հեղոսի ափերուն վրայ բարձր քաղաքակրթութիւն արտադրեր է բայց ոչ Հայաստանի մէջ. և կամ թէ մի և նոյն ցեղին կը պատկանին Պուկարը, Հունգարացին, Ֆինլանտացին և Թուրքը, վերջապէս թէ նոյն Աւա ցեղը թէ՛ կարճակուի է և թէ՛ երկարակուի:

Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԱՄՐԱՎԵՐՁԻ ՀԱՆԴԷՍՈՐ

Մ. Ռ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Յուլիս 6ին կիրակի օրը, Մ. Ռ. Վարժարանի թիէֆոլեան գեղանկար պերճ դահլիճը խոնքեր էր հոծ բազմութեամբ. 1923-1924 ուսումնական տարւոյն վերջաւոյսն էր, ամսվերջի հանդէսը: Ամէն տարի նոյն տեղ, նոյն օրերը և նոյն ոճով միշտ տեղի կ'ունենայ այդ, սակայն միշտ նոր է, միշտ գեղեցիկ և խանդավառ քան ուրիշ ամէն հանդէս կամ տօնախմբութիւն, քանի որ միշտ նոր են այն քաջերը որ կը պատկուին, միշտ նոր այն մարտիկները որ յաղթութեան պսակներ կը խլեն. հուսկ միշտ նոր և չքնաղ այն շատախոյնները որ կ'ընծաւորին հայութեան յոյսերն ու լոյսերն անցնելու:

Հոն էր բերկրալից՝ վենետարնակ հայ զաղութը պանդուխտ. մանաւանդ թէ շատեր հեռու և մօտ քաղաքներէ հոն փուլ թացեր էին ներկայ ըլլալու ցանկալի հանդէսին: Հոն էր վանքիս պաշտօնական մարմնոյն հետ՝ մինչև յետին վանականը: Ազգային հանդէսը կը պատուէին իրենց ներկայութեամբ տեղուոյս թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ քաղաքական իշխանութեան պաշտօնական մարմինները. առաւելութեամբ — այս տարի — ներկայութեան Գաղղիոյ հիւպատոսին ի վենետիկ:

Այս տարի վարժարանին անխոջ դաստիարակները ազգին կը նուիրէին 14 շրջանաւարտ պատանիներ, որոնց երեսին վրայ կը ցոլար նոյն պահուն գոհութեան ժպտը, քանի որ իրենց դաստիարակներուն և պատկառելի հանդիսականներուն ներկա-

յութեան պիտի ստանային՝ հաստատուն կամքի, յարատև և հաւերբատար պաշխատութեան ու քրտանց արժանի վարձատրութիւնը: Անոնք ուրախութեան հետ անհուն երախտեաց արտայայտութիւն մ'ալ ունէին հանդէպ իրենց Բարերար ներուն և դաստիարակներուն: Երջանիկ էին որ Երկինք շնորհեր էր իրենց բախտը՝ հազարաւոր թշուառներէ զիրենք նախ ընտրելով, այդ գեղարուեստի անմահ վայրին մէջ, զթոռ բազուկներու մէջ սնա նիւ կրօնի և զիտութեան ամենապին հ սուրբ սկզբունքներով, մարգուլի ու զինուիլ՝ արիւթեամբ մղելու կեանքի պայքարը յաղթութեան զբաւականը ձեռքերնուն մէջ:

Ժամը 5 էր երբ խանդավառ հանդէսը բացին « Բամ փոռոտան » ի հոգեթունդ պայթիւնով, Մ. Ռ. Վարժարանի սաները, հանդիսականներն յտընկայս ունկնդրեցին մոզիչ երգը. աշակերտներու կորովի շնչոտը, խանդավառ ոգին ու ներշնչուած զգալ տուին օտարներուն՝ թէ « Հայաստան անկեր, բայց ոչ է անցեր ». եռանդուն սաները կը ցուցնէին որ արդարեւ « ազնիւ ցեղի մ'արիւն ունէին » որ չի մեռնիր:

Բուռն ծափեր կը պսակէին քայլերգը. աշակերտաց հետ և անոնց պէս կարճես ոգևորուած էին հանդիսականներն ալ:

Երգախմբին հանդիսին ծրագրիւր գեղեցկօրէն յօրինուած էր. եւրոպական երաժշտութեան հետ հայկական երգերն ալ — թէպէտ մեկամաղձիկ, բայց միշտ մեզ սիրելի — խառն էին: Պեւիքիի, Սայրովեքիի հրաշալի և աշխոյժ թրթռումներուն հետ կը լսուէր « Մայր Արաքսի » հոծեմանը, անշուշտ գեղեցիկ մտածութեամբ ազուցուած երգերու շարքին. չէ՛ որ շրջանաւարտ սաները նոր նոր յոյսեր ու լոյսեր էին տառապեալ հայրենիքին. առնոց պիտի երթային ընդ փոյթ Արաքսի ափերը, հոն, անոր ալեաց մէջ փնտռելու « հին հին դարուց յիշատակ », ու աւերակներուն մէջէն վերականգնել Հայաստանիլ:

Երգերն ընդմիջեցան երեք շրջանաւարտ

սաներու ոգելից խօսքերէն հայ — գաղղ — իտալ շեշտերով. անոնք մինչ պանծանօք կը դրուատէին կրօնքի, հայրենեան և գիւտութեան ցանկալի աւանդներն ու հարստութիւնները ստացած իրենց անխոշ փանքերով, երախտագիտութեան ու օրհնէքի զեղուն զգացումներ կը նուիրէին այն բարերարներուն, այն դաստիարակներուն որոնք իրենց երջանկութեան յանձանձիւն եղեր էին. և հուսկ հրաժեշտի ողջոյնը կու տային շնաշխարհիկ վեհեկներ, որուն կարիսրականքն անջինջ դրոշմուած էր իրենց երեւակալութեան մէջ. կնիք իրենց խօսքերուն հաստատուն առաջադրութիւնն էր սիրել ու գործել իրենց ողբացեալ հայրենիքին համար. երեքն ալ, թարգման իրենց միւս բնկերներուն՝ բուռն և խանդավառ ծափերու արժանացան:

Ուրախութեան և յուզման ժամը կը նուրդէր հին յուշեր երջանիկ մանկութեան անհարձ դրուագներէն. նոյն այդ յարկին տակ աճած ու մեծցած հայ հանճար մ'էր որ իտալերէն լեզուով բայց հայկական շեշտով կը լսեցնէր իր ձայնը, ծանօթ Տօթթ. Ասլանը. ճառասուն տարիներու ետին ամբարձած կը դիտէր իր մանկութեան պատկերը կենդանի ու չքնաղ ներկայ ոգեւորումէն յարուցեալ, ու թշուառ հայրենիքին աղէտներուն համայնապատկերին մէջ անոր փրկութիւնն և իր սփոփանքն և յոյսերը կը գտնէր այս խոստումնալից ժիւր հոգիներուն մէջ, որոնք ծծեր են կրօնքի և գիտութեան սնունդը վեհեկի Արիւծին փրկարար քեւերուն տակ, Մեծին Մխիթարայ անմահ ոգիէն: Հայաստան և իտալիա իրեն կրկին հայրենիքներ, սէր ու զմայլանք կը թոցենն սրտէն. և շրջանաւարտներուն ուղղած բարեմաղթութիւնն ու խրախոյսի յորդորները կը խառնուէին ծափերու տարափին՝ զոր կը շալկէր հանգիստական բազմութիւնը:

Կը շարունակէին երգերը, երբեմն մեղմ և անոյշ, յամբ շեշտով մը որ խորհրդածել կու տար, և երբեմն աշխոյժ և վառվռուն որ կ'ոգևորէր ամէն հասակ մանկական խանդով:

Հասեր էր հանդիսաւոր վայրկեանը, վկայականներու բաշխումը. բեմ ելաւ վարժարանի ուսումնապետը, Հ. Կիւրեղ վ. որ համառօտ անխարկով գծեց ուսումնական տարեշրջանին կտրած ուղին, և հուսկ ձեռք բերած յաղորթիւնը շնորհիւ ուսուցիչներու անձնուէր, ժիւր փանքերուն և աշակերտաց համապատասխան եռանդուն և հաստատակամ գործակցութեան: Նա կը ցուցնէր թէ դաստիարակ, ուսուցիչ և աշակերտ նոյն արբազան նպատակներէն թեկադրուած ու մղուած՝ ուրախութեամբ կ'ողջունէին այդ տարւոյն վերջալոյսը և մերձակայ ապագային յուսալից արշալոյսը հայ հայրենիքին, որուն զաւակներն էին այդ շրջանաւարտ պատանիները, որով և անոր վերածնութեան դատին ախոյեանները պիտի ըլլային:

Ուսումնապետ Հօր մեղով շեշտին տակ ամփոփուած իմաստալից խօսքերը իրենց արձագանգը կը գտնէին ծափահարութեանց տարափով. և նա ուրախ շեշտով և գոհունակութեամբ կը հուշակէր շրջանաւարտ սաներու անունները, որոնք նոյնպէս գոհութեան ժպիտն երեւնուն՝ կ'ընդունէին իրենց սիրելիներէն կամ բարձրաստիճան հանդիսականներէն իրենց վկայականները: Շարունակելով իր խօսքերը, իր ուրախացութիւնն յայտնեց պսակուած քաջերուն, յորդորելով զանոնք ամբիժ և անաղարտ պահելու կրօնքի և հայրենեաց կրկնակի դրօշը՝ որուն տակ պիտի զինուորէին, ու ողջերթ մաղթեց անոնց երջանիկ ապագայի մը մէջ:

Ամէն բան կործին աւարտի էր երբ ոտք ելաւ Պրանսական հիւպատոսը, և համառօտ ուղերձով մը յայտնեց Պրանսացի ժողովրդեան մեծ համակրութիւնը դիւցազն հայութեան, ինչպէս նաև իր և թրեւստի Պր. Դեպպանին գոհունակութիւնը վարձարանի սաներուն՝ իրենց բրած նշանակելի յառաջադիմութեան Պրանսական լեզուի և մատենագրութեան մէջ, և ի հաւաստի իր ըսածին՝ թրեւստի Դեպպանին կողմանէ եկած նուէրն — Գաղղիական

Մատենագրութեան ընտիր հեղինակութիւն մը — երկու մեծ հատոր — ընծայեց նոյն լեզուին և մատենագրութեան մէջ յառաջադէմ աշակերտին, կարպիս Գասպարեանի:

Հանդէսը վերջացաւ. գոհութեան նշոյլն ամենուն երեսին վրայ կը ցոլար հանդէպ Հայաստանի նորընծիւ յոյսերուն. ամէն ոք լին կամ խօսուն ուրախութեան և գոհութեան սիրազեղ մաղթանք մ'ունէր ամէն շրջանաւարտի համար. յետին բա-

ժակն էր ցնծութեան որ վարժարանի սեւ մերուն վրայ կ'ըմպէին. և նորածագ արւշալոյսին, նոր կեանք, նոր ասպարէզ պիտի թեւակոխէին. կը մաղթենք լիա սիրտ, որ այդ ասպարէզը նորանոր յաղթանակներու մրցարան մը դառնայ ամենուն՝ երջանկացնելու զիրենք և իրենց հետ ամբողջ Հայաստան:

Հ. ԵՂԻԱ ՓԷՋԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դ Ե Կ Ե Տ

Հ. Ս. Դ. Հ. Ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի հիմնութիւնների պահպանութեամ մասին:

1. Հանրապետութեան սահմաններում գտնւած ամեն տեսակի հնութեան յուշարձաններ՝ կանգուն, կիսաւեր կամ բոլորովին աւերակ, առանձին-առանձին թէ խմբական ձեւով, իրենց ամբողջ շրջաններով, ուր պահւած են նրանց հետքերը, այսինքն նախկին բնակութեանց վայրերը, վանքեր, ամրոցներ, քաղաքատեղիներ, գիւղատեղեր, կամ առանձին կերտուածներ, լինին նրանց գետնի երեսին թէ հողով ծածկուած, իրենց նախկին տեղում թէ առաջուց տեղահան արուած — կապմամբ և քանակական սեփականութիւնն են պետք և մնաւ սխալմամբ սահադարս և անձնական:

2. Հնութիւնների պահպանութիւնը պետական կարեւորագոյն խնդիր է, որ ի կատար է ածում Լուսաւորութեան Ժողովրդական կոմիտարիատը՝ «Հնութիւնների պահպանութեան կոմիտէի» միջոցով:

3. Հնութիւնների ուսումնասիրութիւնն ազատ է բոլոր գիտական կազմակերպու-

թիւնների և անհատների համար, սակայն առանց որ և է փոփոխութիւն մտցնելու նրանց արտաքին ձեւի և դրութեան մէջ:

4. Ոչ ոք իրաւունք չունի առանց Հնութիւնների Պահպանութեան կոմիտէի պատշաճ թոյլտւութեան՝ կատարելու որ և է հնութեան պեղում, նորոգում, վերականգնում կամ տեղափոխում և առհասարակ հնութիւնների հետ կապ ունեցող որ և է այլ աշխատանք:

5. Խստիւ արգելում է հնութիւնների արտահանումը, քանդելն ու փչացնելը և յուշարձանները կամ նրանց բեկորները իբրև նիւթ գործածելը նոր շինութիւնների համար:

6. Հնութիւններ ունեցող վայրերում և նրանց կից շրջաններում որ և է հանրագուտ շինութեան (ճանապարհների, կամուրջների, ջրանցքների, հասարակական պահեստների և այլն) կառուցման զէպքում՝ ձեռնարկողները պարտաւոր են նախօրօք